

Олена Локишина – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: реформи та інновації у світовому та європейському освітньому просторі в умовах глобалізації та європеїзації у компаративній перспективі, теорія і методологія порівняльної педагогіки.

 <https://orcid.org/0000-0001-5097-9171>

 olena.lokshyna@gmail.com

УДК 37.014:061.1ЄС

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-4-13-24>

Подано до редакції: 03.10.2025

Прийнято після рецензування: 10.11.2025

Затверджено до друку: 20.12.2025

Опубліковано: 22.12.2025

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В АСПЕКТІ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Анотація. Статтю присвячено аналізу концептуальних орієнтирів європейської інтеграції в галузі освіти і навчання в ЄС крізь призму теорій європейської інтеграції. Констатовано актуальність цього дослідження після отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, оскільки теоретичні рамки європейської інтеграції пропонують розуміння логіки та динаміки гармонізації, аналітичних інструментів для орієнтування у процесі узгодження зі стандартами включно з освітою. Для досягнення мети застосовано метод порівняльного аналізу досліджень ключових теорій європейської інтеграції, еволюції їхнього внеску в модель європейської інтеграції у галузі освіти і навчання. Розкрито, що європейська інтеграція в освіті є складним процесом, що формується як економічними імперативами, так і соціально-політичними орієнтирами. Незважаючи на належність сектору освіти і навчання до компетенції держав-членів та виклики культурного і політичного розмаїття, освітня інтеграція демонструє динаміку. Завдяки «м'якій силі» у форматі відкритого методу координації, спільним цілям і стратегічним програмам ЄС сприяє інтенсифікації почуття спільної мети в освіті. Сучасна модель європейської інтеграції працює без тотальної децентралізації та ґрунтується на позиції гармонізації, координації і модернізації національних політик та систем освіти і навчання. Зроблено висновок, що теорія європейської інтеграції в освіті охоплює ідеї і концепції, які працюють на обґрунтування причин, практик та перспектив співпраці європейських країн і моделей гармонізації національних систем освіти в рамках загального процесу європейської інтеграції під егідою ЄС. Теорії європейської інтеграції покликані забезпечити розуміння комплексності та еволюції ролі освіти в європейському проєкті. Комплексний формат концептуальних рамок має вирішальне значення для обґрунтування інтеграційного впливу в умовах дисбалансу між національними розмаїттям і європейською конвергенцією, обмеженням правом ЄС у секторі освіти і навчання, нерівномірним доступом до ресурсів між країнами та регіонами.

Ключові слова: Україна; ЄС; європейська інтеграція; теорія; концептуальні рамки; освіта і навчання.

Постановка проблеми. ЄС як спільнота незалежних держав-членів ґрунтується на ідеї європейської інтеграції. Остання формувалася під впливом як прагматичних цілей економічної відбудови Європи після Другої світової війни, так і ідеалів європейських цінностей для

утвердження принципів людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права. Європейська інтеграція не є лінійним процесом, її розвиток характеризується етапністю. Узагальнюючи дослідження в царині періодизації європейської інтеграції (Diez & Wiener, 2018; Naugapetyan, 2020; Misa & Schot, 2005; Schmidt, 2024) можна виокремити такі періоди:

- початок економічної, секторальної та інституційної інтеграції (1951–1957), який охоплює заснування у 1951 р. Європейського співтовариства вугілля і сталі (Паризький договір) та у 1957 р. – Європейського економічного співтовариства і Євратому (Римський договір). Країнами-засновницями стали Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція;

- поглиблення економічної інтеграції, посилення інституційної спроможності та розширення членства (1958–1989). У цей час створено Митний союз (1986), підписано Єдиний європейський акт (1986), покликаний завершити формування внутрішнього ринку до 1992 р. Данія, Ірландія та Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії стали країнами, які приєдналися до ЄС у 1973 р. під час першої «хвилі» розширення; Греція – у 1981 р. під час другого розширення; Іспанія і Португалія у 1986 р. у третю «хвилю», збільшивши кількість членів від шести засновників до дванадцяти;

- перехід до союзу та політичної інтеграції в умовах наймасштабнішого розширення (1990–2004) охоплює підписання Маастрихтського договору в 1992 р. (або Договору про функціонування ЄС). Договір формально створив ЄС, заклав основи Економічного і валютного союзу, запровадив валюту євро та спільне європейське громадянство. У 1995 р. підписана Шенгенська угода. У результаті четвертої у 1995 р. (Австрія, Фінляндія та Швеція) та п'ятої у 2004 р. «хвилі» розширення (Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія, Угорщина) ЄС став налічувати двадцять п'ять держав-членів;

- модифікація формату інтеграції в умовах політичних викликів (2005–2008) охопила конституційну кризу у 2005 р., коли запропонований проєкт Конституції ЄС було відхилено на референдумах у Франції і Нідерландах, та затвердження Лісабонського договору (2007), який мав замінити проєкт Конституції Європи. Договір розширив можливості ЄС, його Парламенту і Ради для протидії новим політичним викликам. Лісабонський договір надав юридичної сили Хартії фундаментальних прав ЄС. У 2007 р. відбулося шосте розширення – приєднання Болгарії та Румунії збільшило кількість держав-членів ЄС до двадцяти семи;

- кризи та посилення стійкості інтеграційної моделі (2009–2020): криза єврозони, недолати якої зумовили створення нових механізмів (Європейський механізм стабільності, Банківський союз); міграційна криза та демократична криза за участі Угорщини і Польщі; криза загрози розпаду ЄС внаслідок Brexit; криза пандемії COVID-19. У 2023 р. відбулося сьоме розширення – двадцять восьмим членом ЄС стала Хорватія (після виходу Британії ЄС налічує 27 держав-членів);

- трансформації в геополітичний союз (2021 – дотепер), що характеризується розбудовою стратегічної автономії, посиленням координації зовнішньої політики, зеленим і цифровим переходом в умовах глобальної нестабільності, російсько-української війни та цифрових трансформацій.

Отже, європейська інтеграція є процесом, який охоплює прогрес від вугільно-сталевій спільноті 1951 р. до геополітичного союзу держав-членів 2025 р. Водночас ЄС зазнає викликів різної природи, серед яких географічна, демографічна та культурна різноманітність його держав-членів, популізм і наявний після Brexit скептицизм щодо сучасного формату функціонування ЄС в аспекті втрати національного суверенітету, європейська безпекова архітектура після початку російсько-української війни у 2014 р. та її повномасштабної фази з 2022 р., демографічна криза та міграція, асиметрична інтеграція.

Очевидно, що успішне функціонування ЄС пов'язане з осмисленням та віднаходженням ефективних орієнтирів подальшого розвитку, у чому теорія європейської інтеграції відіграє основоположну роль. Дослідження теорії європейської інтеграції для України як кандидата на членство в ЄС визначаємо стратегічною необхідністю. Теоретичні рамки європейської інтеграції пропонують розуміння логіки та динаміки гармонізації, аналітичні інструменти для орієнтування у процесі узгодження зі стандартами включно із сектором освіти і навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчує, що дослідження проблеми концептуальних орієнтирів європейської інтеграції є багатоаспектним та живиться ідеями різних теорій. Naas (1958) у теорії неофункціоналізму запропонував ефект перетікання, зсуву інтересів, політизації, еліти. Неофункціоналізм став однією з ключових теорій європейської інтеграції у початковий період. Його ідеї вплинули на створення та розвиток наднаціональних інститутів ЄС.

Міждержавність, яка підкреслює центральну роль державного суверенітету, з часом почала відігравати не менш важливу роль у трактуванні розвитку ЄС. Hoffmann (1966) стверджував, що основними суб'єктами процесу інтеграції є національні уряди, і вони прагнуть інтеграції тоді, коли це відповідає національним інтересам. Moravcsik (1993; 1998) на засадах ліберального міжурядового підходу стверджує, що інтеграція є результатом трьохетапного процесу: формування національних уподобань, міждержавних переговорів та інституційного вибору. Він розглядає ЄС як продукт раціонального вибору урядів, що діють у своїх національних інтересах.

Marks et al. (1996) у теорії багаторівневого урядування проголошують поділ влади між наднаціональним, національним і субнаціональним рівнями. Як альтернативу неофункціоналізму та міжурядовому підходу дослідники запропонували постфункціоналізм, що наголошує на ролі громадської думки, політики ідентичності та політизації у формуванні траєкторії європейської інтеграції, особливо в контексті багаторівневого урядування (Hooghe & Marks, 2009).

Risse & Checkel (2001), ґрунтуючись на ідеях конструктивізму, наголошують на важливості європейської ідентичності, колективних норм та соціалізації політичних еліт в інституціях ЄС.

Ключовою теорією інтеграції на етапі сучасного дискурсу визнано інтеграційний концепт Schimmelfennig & Wenzel (2020). Концепт пропонує прагматичне рішення в умовах зростання неоднорідності в ЄС, обґрунтовуючи інтеграцію без консенсусу між усіма державами-членами, надаючи їм можливість просуватися щодо певних політичних рішень у підгрупах (наприклад, Шенгенської зони або Фіскального пакту).

У науковому просторі останніх років спектр досліджень європейської інтеграції охоплює проблеми її витоків (Segers, 2023), поступу в аспектах епістемологічних рамок (Diez & Wiener, 2018), теоретичних фаз (Schmidt, 2024), економічної (Wach, 2017) та правової інституційної інтеграції (Schütze, 2025).

Наукові розвідки українських дослідників охоплюють тематику: орієнтирів європейського співробітництва у галузі освіти і навчання (Локшина, 2023); стратегічних пріоритетів (Локшина, Сисоева et al., 2025); поступу (Глушко, 2024); рамок і просторів як інструментів інтеграції систем освіти і навчання (Локшина, 2019; Локшина, 2024; Михайленко та ін., 2024; Топузов та ін., 2023), теоретичного підґрунтя (Кравченко, 2025); форматів на різних рівнях освіти (Вороніна-Пригодій, 2024; Шпарик, 2024).

Метою дослідження є аналіз концептуальних орієнтирів європейської інтеграції у галузі освіти і навчання в єдності з теоріями європейської інтеграції.

Для досягнення мети застосовано метод аналізу досліджень ключових теорій європейської інтеграції, еволюції їхнього внеску на модель європейської інтеграції в галузі освіти і

навчання. Було проведено аналіз документів ЄС, які регулюють правове поле та визначають напрями європейської інтеграції в галузі освіти і навчання. Аналіз монографічних досліджень уможливив осмислення характеру наукового дискурсу зазначеної проблеми.

Результати та обговорення. У тлумачних словниках інтеграція визначається як дія або процес поєднання двох або більше речей таким чином, щоб вони працювали разом (Oxford Advanced American Dictionary at OxfordLearnersDictionaries.com., n. d.).

Diez & Wiener (2018), досліджуючи теорію інтеграції, наводять визначення Haas, одного з найвпливовіших неофункціоналістських теоретиків інтеграції: це процес, за допомогою якого політичні актори в кількох різних національних середовищах переконують змістити свою лояльність, очікування та політичну діяльність до нового центру, чий інститут володіють або вимагають юрисдикції над національними державами, що раніше існували. Дослідники наголошують на широкому форматі такого визначення, що охоплює як соціальний (зміну лояльності), так і політичний процес (створення нових політичних інститутів, які безпосередньо впливають принаймні на частину справ держав-членів).

Бачення інтеграції у багатовимірності кореспондується з поглядами Schimmelfennig & Rittberger (2006), які розглядають європейську інтеграцію в єдності трьох вимірів: секторального («збільшення або розгортання» / broadening), вертикального («поглиблення» / deepening) та горизонтального («розширення» / widening). Інтеграція трактується дослідниками як процес, за допомогою якого:

- нові сфери політики регулюються частково або виключно на рівні ЄС (секторальна інтеграція);
- компетенції дедалі більше розподіляються між країнами – членами ЄС або делегуються автономним наднаціональним інституціям (вертикальна інтеграція),
- ЄС розширюється територіально, приймаючи нових членів (горизонтальна інтеграція).

Секторальна інтеграція визначається як процес, завдяки якому сфери політики або сектори, що раніше регулювалися виключно на національному рівні, стають (частково або повністю) регульованими ЄС. Як приклад наводяться політика безпеки і оборони та міграції і притулку.

Вертикальна інтеграція стосується розподілу повноважень між інституціями ЄС в інтегрованих секторах політики. Процес секторальної інтеграції «вилучає» сфери політики з виключної компетенції держав-членів і підпорядковує їх інституціоналізованій співпраці на рівні ЄС. Дослідники наголошують на різних рівнях вертикальної інтеграції – від мінімального у форматі міжурядової інтеграції до формату повної передачі повноважень на рівень ЄС, наприклад, сектору монетарної політики.

Горизонтальна інтеграція означає територіальне розширення секторальної та вертикальної інтеграції. Йдеться про розширення ЄС, коли нові держави, приєднуючись до ЄС, гармонізують національне законодавство з первинними (основоположні договори) і вторинними (регламенти, рішення) правовими актами ЄС (*acquis communautaire*). Історія горизонтальної інтеграції налічує сім хвиль розширення – у 1973, 1981, 1986, 1995, 2004, 2007 та 2013 рр. До горизонтальної інтеграції дослідники також відносять випадки, в яких повноправне членство в ЄС не досягається, йдеться про асоційоване членство або торговельні угоди між ЄС та окремими державами чи групами держав. Дослідники відносять до горизонтальної інтеграції формати Шенгенської зони та Економічного і монетарного союзу ЄС.

У табл. 1 подано узагальнене бачення Schimmelfennig & Rittberger (2006) трьох вимірів європейської інтеграції.

Таблиця 1. Виміри європейської інтеграції

Аспект	Секторальна інтеграція	Вертикальна інтеграція	Горизонтальна інтеграція
Що інтегрується?	Сфери/сектори політики	Компетенції прийняття рішень	Територія, кордони та межі
Що таке інтеграція?	Інтеграція нових політичних сфер/секторів («збільшення або розгортання»)	Передача національних компетенцій («поглиблення»)	Розширення території, на яку поширюється законодавство ЄС («розширення»)

Бачення європейської інтеграції, що позиціонується Kushnir (2021) як інтеграція до ЄС, кореспондується дослідницею певною мірою з баченням Schimmelfennig & Rittberger. По-перше, воно також охоплює три виміри та акцентує увагу на розширенні. Водночас дослідниця пріоритизує горизонтальну інтеграцію та інтеграцію поза кордонами ЄС. Kushnir визначає інтеграцію до ЄС як триєдиний процес, що охоплює:

- структурування та зміцнення відносин між державами-членами (що може мати дві форми: поглиблення або диференційована інтеграція);
- розширення ЄС через залучення та включення нових держав-членів;
- формування відносин ЄС із державою, що виходить з ЄС: Великою Британією.

Diez & Wiener (2018) запропонували теорію європейської інтеграції, яку визначають як галузь теоретичного осмислення її процесу і результатів. Ідеться про політичну співпрацю та розбудову спільних політичних інститутів, трансформацію конструктів ідентичностей та інтересів соціальних акторів. Характеризуючи теорію європейської інтеграції, автори наголошують на її постійній еволюції в аспекті зростання кількості та пріоритизації в різні етапи різних теоретичних орієнтирів. Дослідницька типологія теоретичних орієнтирів Diez & Wiener (2018) охоплює провідні теорії, філософії та ідеології (табл. 2).

Таблиця 2. Періоди розвитку теорії європейської інтеграції за Diez & Wiener

Період	Часові межі	Головні теми	Основні теоретичні орієнтири
Пояснення інтеграції	1960-ті роки і пізніше	Чому відбувається європейська інтеграція? Як можна пояснити результати інтеграції?	Неофункціоналізм, лібералізм, реалізм, неолібералізм
Аналіз управління	1980-ті роки і пізніше	Що таке політична система ЄС? Як можна описати політичні процеси в ЄС? Як працює регуляторна політика ЄС?	Теорія урядування (міжурядова теорія або інтерговерменталізм), порівняльна політологія, аналіз політики
Розбудова ЄС	1990-ті роки і пізніше	Як і з якими соціальними та політичними наслідками розвивається інтеграція? Як обґрунтовується інтеграція та управління? Якими вони мають бути?	Соціальний конструктивізм, постструктуралізм, міжнародна політична економія, нормативна політична теорія, гендерні студії

Як бачимо з табл. 2 дослідники підкреслюють множинність теорії європейської інтеграції та її міждисциплінарний характер.

Іншим акцентом у погляді Diez & Wiener (2018) на теорію європейської інтеграції є її динамічність у форматі етапності. Аналізуючи виокремлені ними періоди, Drachenberg (2010) вважає, що головною метою теорій першого стало обґрунтування причини інтеграції та характеристика головних акторів цього процесу. Європейський проєкт на той момент розглядався як формат міжнародної організації, відмінний від держави. Неофункціоналізм, підкреслює Drachenberg, став на початку так званим чемпіоном теорії європейської інтеграції. Сьогодні неофункціоналізм продовжує впливати на пояснення сутності секторальної інтеграції (кліматична політика, цифровий ринок) із її ідеєю самопідсилення внаслідок додаткових ефектів, коли інтеграція в одній галузі зумовлює інтеграцію в інших.

Характеризуючи теорії другого періоду, Drachenberg (2010) пише про рух від теоретизації інтеграції в напрямі аналізу природи політично-соціальної системи, що пріоритизувало міжурядову теорію (теорію міжурядового урядування або інтерговерменталізм). Якщо теорії першого періоду вивчають причини та результати інтеграції, то другого – концентруються на формах, результатах, проблемах і шляхах розвитку урядування в європолітиці. Сучасна місія міжурядової теорії полягає в обґрунтуванні ключової ролі держав-членів у процесі інтеграції та визнанні її результатом взаємодії національних урядів у власних національних інтересах. Інтерговерменталізм сьогодні працює в таких сферах, як зовнішня політика, міграція та розширення ЄС.

Теоретичне осмислення наслідків політик ЄС у конструюванні європейської інтеграції у третій період актуалізувало теорію соціального конструктивізму з головними питаннями, які стосувалися європейської ідентичності, соціалізації, діяльності агентів інтеграції. Конструктивізм сьогодні забезпечує обґрунтування нормативної бази ЄС у просуванні демократії, прав людини, європейських цінностей, осмислення внутрішніх конфліктів у галузі міграції та культурних цінностей.

Міжурядовий підхід (Moravcsik, 1993): стверджує, що національні держави залишаються ключовими дійовими особами, а інтеграція зумовлена внутрішніми уподобаннями та стратегічними переговорами.

Теорія багаторівневого урядування живиться ідеєю розподілу прийняття рішень за рівнями влади – на рівні ЄС, національному, субнаціональному / регіональному, місцевому.

Концепція європеїзації досліджує європейську інтеграцію країн, суспільств, культур та мов. Європеїзація і трансфер політики обґрунтовують перспективність гармонізації національної політики у сферах, що не належать до компетенції ЄС засобами м'якого права, серед яких ефективно працюють рекомендації, спільні цілі, орієнтири (benchmarks), індикатори, програми.

Важливість обґрунтування інтеграційних процесів в освіті, яка відповідно до ст. 165 Договору про функціонування Європейського Союзу належить до компетенції держав-членів (European Union, 2008), актуалізує дослідження внеску різних шкіл теорії європейської інтеграції в умовах її інтенсифікації. Важлива роль неофункціоналізму, констатує Pagliarello (2020), полягає в аргументації впливу функціональних потреб, наднаціональних органів і транскордонних акторів на динамічну інтеграцію в освіті держав навіть без правових мандатів. Спільний ринок та мобільність робочої сили відповідно до теорії неофункціоналізму створили потребу в порівнянні кваліфікацій і взаємному визнанні дипломів, що актуалізувало такі ініціативи на рівні ЄС, як Болонський процес та Європейська рамка кваліфікацій. Важливим доробком стало осмислення ролі інституцій ЄС – сьогодні Європейська Комісія відіграє проактивну роль у просуванні Erasmus+, Europass та CEDEFOP.

Міжурядова теорія з її положеннями про пріоритет держав-членів та обмеженість наднаціональних інституцій в інтеграційному процесі, на думку Normand (2016), працює на аргументацію меж і форматів європейської інтеграції в освіті на засадах кооперації. У ситуації,

коли Договір про функціонування Європейського Союзу визначає, що ЄС не може стандартизувати національні системи освіти, а лише підтримує, координує та доповнює дії держав-членів, ефективним інструментом управління став метод відкритої координації, який передбачає погодження спільних цілей та орієнтирів у форматі рамкових програм співробітництва. Побудова Європейського освітнього простору, що визначено метою співробітництва у галузі освіти і навчання на період 2021–2030 рр. у чинній програмі, є прикладом застосування цього методу (European Council, 2021). Європейський освітній простір передбачає гармонізацію національних стандартів шляхом добровільного узгодження зі спільними цілями ЄС.

Автори теорії багаторівневого урядування Hooghe & Marks (2008) наголошують, що практика прийняття рішень на різних рівнях – європейському (Європейська Комісія), національному (національні міністерства освіти) та субнаціональному (регіональні освітні органи, університети, громадянське суспільство) – сприяє уникненню централізації та забезпечує дифузію.

Ідеї дитиноцентрованої освіти, інклюзивних практик, які закладено у бачення Європейського освітнього простору, є співзвучними з положеннями конструктивізму. Концепт ключових компетентностей для навчання впродовж життя, що кореспондується з конструктивістськими ідеями активного набуття знань, актуалізує, зокрема, ініціативу ЄС у затвердженні Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя (European Council, 2018, 22 May).

Відкритий метод координації як інструмент м'якого права живиться також ідеями теорії трансферу політики, трактованого як процес, що передбачає перенесення політик у сфері освіти та навчання від інституцій ЄС до держав-членів або між самими державами. Взаємне навчання й обмін успішними практиками між країнами – членами ЄС та іншими зацікавленими сторонами проголошено важливими у програмі європейського співробітництва до 2030 р. У контексті трансферу політики інтенсифікуються порівняльний бенчмаркінг (наприклад, PISA, EQAVET), гармонізація національних кваліфікаційних рамок через затвердження Європейської рамки кваліфікації, сприяння академічній мобільності.

Вплив європеїзації (Lawn, & Grek, 2012), яка ґрунтує вбудовування політичної, соціальної та економічної динаміки ЄС у логіку внутрішньої політики країн, простежується у форматах імплементації цілей ЄС у національні освітні стратегії, започаткування взаємопов'язаних освітніх моделей (транскордонні ступені, спільні навчальні програми), узгодження національних рамок кваліфікацій з рівнями ЄС, гармонізації кредитів вищої освіти з ECTS.

Отже, інтеграційні процеси в освіті ґрунтуються на теорії європейської інтеграції у множинності концептуальних думок, які формують знання про рушійні сили, механізми, результати та перспективи інтеграції. Очевидним є зростання ролі теорії європейської інтеграції в умовах прискорення цього процесу в освіті, яка залишається в компетенції держав-членів, для визначення меж повноважень ЄС, чутливих форматів координації та балансу взаємодії при збереженні національного інтересу та суверенітету.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, європейська інтеграція розглядається дослідниками як багатовимірний процес у єдності вертикального, горизонтального, інституційного, секторального, територіального та інших вимірів в умовах перспектив і викликів.

Європейська інтеграція в галузі освіти і навчання є складним та динамічним процесом, що формується як економічними імперативами, так і соціально-політичними орієнтирами. Хоч освітня політика належить до національної компетенції, освітня інтеграція демонструє динаміку. Завдяки «м'якій» силі ЄС сприяє інтенсифікації почуття спільної мети в освіті. Сучасна модель європейської інтеграції працює без тотальної децентралізації, ґрунтується на позиції гармонізації, координації і модернізації національних політик та систем освіти і навчання.

Теорія європейської інтеграції в освіті охоплює ідеї і концепції, які обґрунтовують причини та практики співпраці європейських країн, гармонізації національних систем освіти і навчання в рамках загального процесу європейської інтеграції під егідою ЄС.

Теорії, які формують концепт європейської інтеграції, покликані забезпечити розуміння комплексності та еволюції ролі освіти в європейському проєкті. Водночас, на думку Pagliarello (2020), ані неофункціоналізм, ані ліберальний міжурядовий підхід не пояснюють повною мірою вплив ідеї ЄС на освіту. Натомість, пише дослідниця, лише концептуальні рамки в комплексі мають вирішальне значення для обґрунтування інтеграційного впливу в умовах дисбалансу між національним розмаїттям та європейською конвергенцією, обмеженим правом ЄС у секторі освіти і навчання, неоднаковим доступом до ресурсів між країнами та регіонами.

У контексті багатоаспектності європейської інтеграції як наукової проблеми перспективним для України як кандидата на членство в ЄС вбачаємо дослідження таких тем, як формати співпраці держав-членів у галузі освіти і навчання, механізми формування, стимулювання, координації та реалізації національних та європейських політик, вплив інтеграції на освіту в аспектах навчання впродовж життя і концепту навичок, балансу між європейською і національною ідентичністю, соціальної інклюзії та розмаїття.

Використані джерела

- Вороніна-Пригодій, Д. (2024). Інтеграційні процеси у середній освіті країн Європейського Союзу: прогрес у досягненні показників Європейського освітнього простору. *Український педагогічний журнал*, (4), 41–56. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-41-56>
- Глушко, О. (2024). Еволюція європейської інтеграції України у галузі шкільної освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 18–29. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-18-29>
- Кравченко, С. (2025). Теоретична підґрунтя процесів євроінтеграції: основні концепції. *Український педагогічний журнал*, 2, 35–44. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-2-35-44>
- Локшина, О. (2019). Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. *Український педагогічний журнал*, 3, 21–30. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-30>
- Локшина, О. (2023). Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 5–17. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17>
- Локшина, О. (2024). Європейський освітній простір як інтеграційна перспектива української освіти. *Український педагогічний журнал*, 2, 6–19. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-2-6-19>
- Локшина О. (Ред.). (2025). *Інтеграційні процеси у галузі освіти в Європейському Союзі: стратегічні пріоритети, сутнісні характеристики та інноваційні практики: аналітичні матеріали* (Препринт). Київ: Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки НАПН України. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-804-3-2025-257>
- Михайленко, С. І., Мирошниченко, Н. О., & Гах, Р. В. (2024). Щодо ролі вищої освіти в інтеграції України в європейський освітній простір. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 7, 1–18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12571011>
- Топузов, О., Локшина, О., Джурило, А., & Шпарик, О. (2023). Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку освіти і науки в Україні. *Український педагогічний журнал*, 4, 5–19. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-5-19>
- Шпарик, О. (2024). Інтеграція шкільних систем у Європейському Союзі: сучасні тенденції. *Український педагогічний журнал*, 3, 41–51. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-41-51>
- Checkel, J. T. (2005). International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework. *International Organization*, 59(4), 801–826. <https://doi.org/10.1017/S0020818305050289>
- Drachenberg, R. (2010). *Accounting for the open method of coordination: Can “old” theories on European integration explain “new” forms of integrations* (A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy). <http://bura.brunel.ac.uk/handle/2438/4084>

- Diez, T., & Wiener, A. (2018). Introducing the mosaic of integration theory. In Rietmann, H., & Barasa, S. (Eds.), *Kolleg-Forscherguppe. The Transformative Power of Europe. KFG Working Paper Series* (No. 88). <https://doi.org/10.1093/hepl/9780198737315.003.0001>
- European Council. (2018, 22 May). Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). *EUR-Lex*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG&toc=OJ.C:2018:189:TOC
- European Council. (2021). *Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021–2030)*. Publications Office of the EU. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b004d247-77d4-11eb-9ac9-01aa75ed71a1>
- European Union. (2008). Article 165 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). *EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008E165>
- Integration noun – Definition, pictures, pronunciation and usage notes. (n. d.). *Oxford Advanced American Dictionary at OxfordLearnersDictionaries.com*. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/integration?q=integration
- Haas, E. B. (1958). *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950–1957*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press. <https://www.europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf>
- Hayrapetyan, A. (2020, September 6). The process of European integration through the lenses of institutionalism. *E-International Relations*. <https://www.e-ir.info/2020/09/06/the-process-of-european-integration-through-the-lenses-of-institutionalism/>
- Hoffmann, S. (1966). Obsolete or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe. *Daedalus*, 95 (3), 862–915. <http://www.jstor.org/stable/20027004>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2008). A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus. *British Journal of Political Science*, 39(1), 1 – 23. <https://doi.org/10.1017/S0007123408000409>
- Kushnir, I. (2021). The Role of the European Education Area in European Union Integration in Times of Crises. *European Review*, 30 (3), 301–321 <https://doi.org/10.1017/S1062798721000016>
- Lawn, M., & Grek, S. (2012). *Europeanizing Education: Governing a New Policy Space*. Symposium Books. <https://doi.org/10.15730/books.78>
- Marks, G., Hooghe, L., & Blank, K. (1996). European Integration from the 1980s: State-Centric v. Multi-level Governance. *JCMS Journal of Common Market Studies*, 34(3), 341–378. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1996.tb00577.x>
- Moravcsik, A. (1993). Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *JCMS Journal of Common Market Studies*, 31(4), 473–524. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1993.tb00477.x>
- Moravcsik, A. (1998). *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Cornell University Press.
- Normand, R. (2016). The changing epistemic governance of European education: Towards a new policy grammar? *European Educational Research Journal*, 15(1), 3–20.
- Pagliarello, M. C. (2020). Integration theories and European education policy: bringing the role of ideas back in. *Journal of Contemporary European Research*, 16 (3). <https://doi.org/10.30950/jcer.v16i3.1088>
- Risse, T. (2001). A European Identity? Europeanization and the Evolution of Nation-State Identities (Ch. 11). In Cowles, M., Caporaso, J., & Risse, T. (Eds.). *Transforming Europe*. Ithaca, NY: Cornell.
- Schimmelfennig, F. & Rittberger, B. (2006). Theories of European integration. Assumptions and hypotheses. In Richardson, J. (Ed.). *European Union. Power and Policy-Making* (3rd Ed.). <https://doi.org/10.4324/9780203004449>
- Schimmelfennig, F., & Winzen, T. (2020). Differentiated EU Integration: Maps and Modes. *Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper*, RSCAS 2020/24. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3630292>
- Schmidt, V. A. (2024). Theorising European integration: the four phases since Ernst Haas' original contribution. *Journal of European Public Policy*, 31(10), 3346–3371. <https://doi.org/10.1080/13501763.2024.2337273>
- Schütze, R. (2025). 'Integration-through-Law': grand theory, revisionist history. *European Law Open*, 4, 1–39. <https://doi.org/10.1017/el0.2025.15>
- Segers, M. (2023). *The origins of European integration*. <https://doi.org/10.1017/9781009379380>

Treaty on the Functioning of the European Union. (n. d.). *EUR-LEX*. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>

Wach, K. (2017). From European Integration to Europeanisation: Towards Increasing Competitiveness of the European Union (Chapter 1). In Lazibat, T., Wach, K., & Knežević, B. (Eds.). *Growth, Competitiveness and International Trade from the European Perspective*, pp. 7-28. Zagreb: University of Zagreb.

References

Checkel, J. T. (2005). International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework. *International Organization*, 59(4), 801–826. <https://doi.org/10.1017/S0020818305050289> (in English).

Drachenberg, R. (2010). *Accounting for the open method of coordination: Can “old” theories on European integration explain “new” forms of integrations* (A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy). <http://bura.brunel.ac.uk/handle/2438/4084> (in English).

Diez, T., & Wiener, A. (2018). Introducing the mosaic of integration theory. In Rietmann, H., & Barasa, S. (Eds.), *Kolleg-Forscherguppe. The Transformative Power of Europe. KFG Working Paper Series* (No. 88). <https://doi.org/10.1093/hepl/9780198737315.003.0001> (in English).

European Council. (2018, 22 May). *Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance)* (2018/C 189/01). *EUR-Lex*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2018:189:TOC (in English).

European Council. (2021). *Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021–2030)*. Publications Office of the EU. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b004d247-77d4-11eb-9ac9-01aa75ed71a1> (in English).

European Union. (2008). Article 165 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). *EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008E165> (in English).

Integration noun – Definition, pictures, pronunciation and usage notes. (n. d.). *Oxford Advanced American Dictionary at OxfordLearnersDictionaries.com*. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/integration?q=integration

Haas, E. B. (1958). *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950–1957*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press <https://www.europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf> (in English).

Hlushko, O. (2024). Evolyuciya yevropejs`koyi integraciyi Ukrayiny` u galuzi shkil`noyi osvity`. *Ukrayins`ky`j pedagogichny`j zhurnal*, (4), 18–29. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-18-29> (in Ukrainian).

Hayrapetyan, A. (2020, September 6). *The process of European integration through the lenses of institutionalism. E-International Relations*. <https://www.e-ir.info/2020/09/06/the-process-of-european-integration-through-the-lenses-of-institutionalism/> (in English).

Hoffmann, S. (1966). Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe. *Daedalus*, 95(3), 862–915. <http://www.jstor.org/stable/20027004> (in English).

Hooghe, L., & Marks, G. (2008). A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus. *British Journal of Political Science*, 39(1), 1 – 23. <https://doi.org/10.1017/s0007123408000409> (in English).

Kravchenko, S. (2025). Teorety`chna pidg`runtya procesiv yevrointegraciyi: osnovni koncepciyi. *Ukrayins`ky`j pedagogichny`j zhurnal*, (2), 35–44. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-2-35-44> (in Ukrainian).

Kushnir, I. (2021). The Role of the European Education Area in European Union Integration in Times of Crises. *European Review*, 30 (3), 301–321 <https://doi.org/10.1017/S1062798721000016> (in English).

Lawn, M., & Grek, S. (2012). *Europeanizing Education: Governing a New Policy Space*. Symposium Books. <https://doi.org/10.15730/books.78> (in English).

Lokshyna, O. (2019). Yevropeiska dovidkova ramka kluchovykh kompetentnostei dlia navchannia vprovodzh zhyttia: onovlene bachennia 2018 roku. *Ukrainskyi Pedagogichnyi zhurnal*, 3, 21–30. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-21-30> (in Ukrainian).

Lokshyna, O. (2023). Stratehiia yevropeiskoho spivrobitnytstva u haluzi osvity i navchannia u 2021 – 2030 rr. yak yevrointehratsiinyi oriiientyr dlia ukrainskoi osvity. *Ukrainskyi Pedagogichnyi zhurnal*, 4, 5–17. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17> (in Ukrainian).

- Lokshyna, O. (2024). Yevropeyskyi osvittii prostir yak intehtatsiina perspektyva ukrainskoi osvity. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal*, 2, 6–19. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-2-6-19> (in Ukrainian).
- Lokshyna, O. (Ed.). *Integracijni procesy` u galuzi osvity` v Yevropejs`komu Soyuzi: strategichni priory`tety`, sutnisni xaraktery`sty`ky` ta innovacijni prakty`ky`*. Ky`yiv: Nacz. akad. ped. nauk Ukrayiny`, In-t peda-gogiky` NAPN Ukrayiny`. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-804-3-2025-257> (in Ukrainian).
- Marks, G., Hooghe, L., & Blank, K. (1996). European Integration from the 1980s: State-Centric v. Multi-level Governance. *JCMS Journal of Common Market Studies*, 34(3), 341–378. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1996.tb00577.x> (in English).
- Moravcsik, A. (1993). Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *JCMS Journal of Common Market Studies*, 31(4), 473–524. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1993.tb00477.x> (in English).
- Moravcsik, A. (1998). *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Cornell University Press. (in English).
- Mykhailenko, S. I., Myroshnychenko, N. O., & Hakh, R. V. (2024). Shchodo roli vyshchoi osvity v intehtatsii Ukrainy v yevropeyskyi osvittii prostir. *Pedahohichna Akademiia: naukovy zapysky*, 7, 1–18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12571011> (in Ukrainian).
- Normand, R. (2016). The changing epistemic governance of European education: Towards a new policy grammar? *European Educational Research Journal*, 15 (1), 3–20. <https://doi.org/10.1177/1474904115600186> (in English).
- Pagliarello, M. C. (2020). Integration theories and European education policy: bringing the role of ideas back in. *Journal of Contemporary European Research*, 16(3). <https://doi.org/10.30950/jcer.v16i3.1088> (in English).
- Risse, T. (2001). A European Identity? Europeanization and the Evolution of Nation-State Identities (Ch. 11). In Cowles, M., Caporaso, J., & Risse, T. (Eds). *Transforming Europe*. Ithaca, NY: Cornell. (in English).
- Schimmelfennig & Rittberger. Theories of European integration. Assumptions and hypotheses. In: *European Union. Power and Policy-Making*. Edited By Jeremy Richardson. 3rd Edition. 2006. <https://doi.org/10.4324/9780203004449> (in English).
- Schimmelfennig, F., & Winzen, T. (2020). Differentiated EU Integration: Maps and Modes. *Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper*, RSCAS 2020/24. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3630292> (in English).
- Schmidt, V. A. (2024). Theorising European integration: the four phases since Ernst Haas' original contribution. *Journal of European Public Policy*, 31(10), 3346–3371. <https://doi.org/10.1080/13501763.2024.2337273> (in English).
- Schütze, R. (2025). 'Integration-through-Law': grand theory, revisionist history. *European Law Open*, 4, 1–39. <https://doi.org/10.1017/el0.2025.15>
- Segers, M. (2023). *The origins of European integration*. <https://doi.org/10.1017/9781009379380> (in English).
- Shparyk, O. (2024). Integraciya shkil`ny`x sy`stem u Yevropejs`komu Soyuzi: suchasni tendenciyi. *Ukrayins`ky`j pedagogichny`j zhurnal*, (3), 41–51. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-41-51> (in Ukrainian).
- Topuzov, O., Lokshyna, O., Dzhurylo, A., & Shparyk, O. (2023). Yevropeyskyi doslidnytskyi prostir yak oriientyr rozvytku osvity i nauky v Ukraini. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 5–19. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-5-19> (in Ukrainian).
- Treaty on the Functioning of the European Union. (n. d.). *EUR-LEX*. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>
- Voronina-Pryhodii, D. (2024). Integracijni procesy` u serednij osviti krayin Yevropejs`kogo Soyuzu: progres u dosyagnenni pokazny`kiv Yevropejs`kogo osvittn`ogo prostoru. *Ukrayins`ky`j Pedagogichny`j zhurnal*, (4), 41–56. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-41-56> (in Ukrainian).
- Wach, K. (2017). From European Integration to Europeanisation: Towards Increasing Competitiveness of the European Union (Chapter 1). In Lazibat, T., Wach, K., & Knežević, B. (Eds.). *Growth, Competitiveness and International Trade from the European Perspective*, pp. 7-28. Zagreb: University of Zagreb. (in English).

Olena Lokshyna, Dr. Sc. in Pedagogy, Professor, Corresponding Member of the NAES of Ukraine, Head of the Department of Comparative Education, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Research interests: reforms and innovations in the world and European educational space in the conditions of globalization of Europeanization in a comparative perspective, theory and methodology of comparative pedagogy.

CONCEPTUAL FRAMEWORK OF EUROPEAN INTEGRATION IN EDUCATION AND TRAINING

Abstract. The article is devoted to the analysis of the conceptual guidelines of the European integration in the area of education and training in the EU through the prism of the European integration theories. The relevance of this study after Ukraine gained EU candidate status is stated. The theoretical framework of the European integration offers an understanding of the logic and dynamics of harmonisation, analytical tools to guide the process of alignment with standards, including education. To achieve this goal, the method of comparative analysis of studies of key theories of the European integration, the evolution of their contribution to the model of European integration in the area of education and training is applied. The article reveals that European integration in education is a complex process shaped by both economic imperatives and socio-political needs. Despite the fact that the education and training sector belongs to the competence of the Member States and the challenges of cultural and political diversity, educational integration is showing dynamics. Through its soft power in the form of an open method of coordination, common goals and strategic programmes, the EU is fostering a sense of common purpose in education. The current model of the European integration works without total decentralisation and is based on the position of harmonisation, coordination and modernisation of national policies and education and training systems. It is concluded that the theory of the European integration in education encompasses ideas and concepts that work to justify the reasons, practices and prospects for cooperation between European countries and models of harmonisation of national education systems within the overall process of European integration under the auspices of the EU. Theories of the European integration are designed to provide an understanding of the complexity and evolution of the role of education in the European project. The comprehensive format of the conceptual framework is crucial for justifying the integration impact in the context of the imbalance between national diversity and European convergence, limited EU law in the education and training sector, and uneven access to resources between countries and regions.

Keywords: Ukraine; EU; European integration; theory; conceptual framework; education and training.